

Složité úkoly výstavby socialismu u nás budou vyžadovat zejména pro některá příští období ještě mnohé úsilí všeho lidu. Jednou z příčin toho jsou požadavky rozvíjející se vědeckotechnické revoluce, s níž socialismus musí srůstat a postupně se jí stavět do čela, protože jen tak může využít svých předností a předstihnout kapitalismus technicky i ekonomicky. Je pochopitelné, kolik to bude klást nároků na řízení společnosti i na každého jednotlivce — jak co do snahy o zvyšování obecného vzdělání i růst odborné kvalifikace, tak co do tlaku na tvůrčí myšlení každého z nás. Současně však zde bude narůstat druhý typ nároků, vyplývající ze zavádění nové soustavy řízení a daný nutností respektovat zbožně peněžní vztahy v zájmu urychleného zdokonalování socialistických vztahů. Síla nové soustavy spočívá — kromě jiného — také ve vytváření podmínek pro příznivější realizaci jednoty ekonomického a politického řízení. To opět — mimo jiné — znamená také aktivizaci mas pro zavádění nové soustavy, ekonomii času i materiálu a novátorství ve všech oblastech života i společenské výroby.

Poněvadž všechny tyto — mnohdy kvalitativně nové — úkoly znamenají nové nároky na našeho člověka-jednotlivce, je třeba se také zvýšenou měrou zabývat jeho konkrétními potřebami. Zbožně peněžní vztahy mohou zde v mnohém pomoci, bude-li důsledně sledována jednota zájmů jednotlivce i společnosti. Avšak tentýž faktor (zbožně peněžních vztahů) může vést k zeslabení péče o člověka, nebude-li při jejich respektování a realizaci dbáno této jednoty jakožto základního zájmu socialismu.

Totéž ovšem se nám může stát při výstavbě materiálně technické základny socialismu. Rychlý růst materiální výroby má v současnosti mnoho příčin, z nichž nejdůležitější je stále mocněji se urychlující vědeckotechnický pokrok. Zde mu-

síme říci k různým optimistickým i pesimistickým výkladům jeho perspektiv, že technický pokrok nikdy nebyl a nemůže být ani dnes samoúčelem. To platí zvláště při jeho rozvoji v socialismu a má být manifestováno v jeho každodenní službě člověku. Máme-li mluvit o perspektivách vývoje naší společnosti, pak v jejím eminentním zájmu je, aby vědeckotechnický pokrok byl vždy spojen nejen s ekonomikou lidské práce, ale také s jejím usnadňováním a neustálým měněním jejího charakteru v tvůrčí hru člověka. Proto prudký růst techniky vyžaduje neustále průvodní vědecké studium vztahu „člověk a technika“ i důsledků z toho vyplývajících, především pro teoretické podklady k vytváření kultury výroby a práce i pracovního prostředí člověka. Chceme při tom zároveň v dalším zdůraznit, jak se v současné době jeví stále naléhavějším nejen úkol komplexního studia vztahů mezi životním a pracovním prostředím člověka, ale i kompletní analýza a hodnocení všech elementů, které kladně či záporně ovlivňují vývoj vztahu člověka, jeho psychiky i jeho pracovního prostředí.

Při tom je třeba zřejmě zdůraznit, že vědecký přístup k tomuto problému má dosud nedocenený — u nás — význam jak ekonomický, tak politický a morální; vždyť se zde jedná nejen o růst produktivity práce mnohdy až o desítky procent, ale také o růst člověka — subjektu vývoje naší společnosti, resp. o „růst sebeuvědomění“ výrobce ve vědomí člena voje naší společnosti.

Tak vidíme, že požadavky vyplývající z procesu srůstání socialismu s vědeckotechnickou revolucí i vyrůstající z nutnosti respektovat zbožně peněžní vztahy (ovšem při takové realizaci, která je využije pro zdokonalování socialistických a jim odpovídajících mezilidských vztahů) tvoří komplex nároků na subjekty i objekty řízení dalšího vývoje společnosti, tedy na iniciativu mas pracujících i na

schopnost vedoucích této iniciativě pomáhat a uvolňovat cestu. Zmíněné rostoucí nároky na naše pracující lidi (včetně nároků týkajících se konstruktivního postoje k řadě ještě nepřekonaných obtíží, i potřeby tvůrčího přístupu k nově vyvstávajícím úkolům vyžadují — stručně řečeno — také nový přístup k péči o pracujícího člověka. A má-li to být přístup nový a účinný, musí to být přístup vědecký, tzn. v komplexním součtu aspektů, které ovlivňují vytváření příznivých podmínek pro jeho tvůrčí rozpětí.

Zde je třeba s radostným respektem vzpomenout práce vědecké rady ministerstva zdravotnictví, která vyvrcholila ve „Vědecké konferenci o životosprávě“ dne 30. listopadu a 1. prosince 1965 a jejímž úkolem bylo podat komplexní vědecký pohled na úkoly vyplývající z povinné *péče o našeho člověka* v současné době.

Stejně tak je třeba zde vzpomenout záslužné konference „Kultury práce“ na téma: „Technická estetizace pracovních podmínek“, konané ve dnech 27.—28. 9. 1961 v Ostravě ... Viz *Sborník o kultuře práce*, vydaný KOR v Ostravě.

Na všech podobných poradách a styčích vědních disciplín vůbec, při nejruznějších diskusích a polemikách o tzv. „problematice člověka“, se nutnost spolupráce těchto disciplín ukazuje stále naléhavěji. Ukazuje se dále to, co zdůraznila také zmíněná konference ministerstva zdravotnictví, že problematika člověka a cesty jejího řešení, tak jak ji různě řeší každá vědní disciplína, musí být dotažena do určité sociálně politické linie, nemá-li skončit ve skepsi, tzn. řešit přímo problémy *našeho konkrétního člověka*. To se týká celé řady vědních disciplín, včetně filosofie, jejíž „raison d'être“ i zásluha spočívá v tom, že mnoha zevrubnými diskusemi položila úvod k tomuto komplexnímu přístupu péče o člověka a má zde svoje zvláštní místo. Není to však místo výlučné: jestliže vycházíme z Marxovy teze, že práce je především proces, probíhající mezi člověkem a přírodou, pak ze všeho dosud uvedeného vyplývá, že tuto ekonomickou tezi musíme promyslet i z hlediska potřeb člověka samého, konkrétního, tj. také fyziologicky, psychologicky a s respektováním řady dalších vědních disciplín.

To vše dále vyvolává — a vědeckotechnická revoluce s novými objevy a znalostmi k tomu přispívá — nástup dalších

hraničních vědních disciplín, takřka automaticky se prudce protlačuje dopředu celý vzájemně spjatý svazek věd o člověku. Jich všech je třeba dbát a brát je v úvahu, protože jen jejich souhrn je schopen zabezpečit onu výše zmíněnou a žádoucí komplexnost problémů stále nově se vynořujících ve vztahu *člověk — technický pokrok — pracovní prostředí*.

Klasické disciplíny studia a ochrany práce

Socialistický systém musí ovšem cílevědomě řešit už od svého vzniku především požadavky těchto disciplín, tj. např. hygieny, fyziologie a psychologie i bezpečnosti práce — cílevědomě vytvářet podmínky k likvidaci záporných vlivů strojné ruční výrobního systému na pracujícího člověka, neustálou pozorností o rychlou komplexní mechanizaci fyzicky obtížných a stereotypních ručních prací, o zdokonalování pracovního prostředí a organizaci práce. Tak např. přechod ke střídavé práci v pracovních týmech, přednostní zkracování pracovní doby v oborech, kde je těžká a zdraví nepříznivá práce, urychlené převádění kádrů ke kvalifikovanější práci, to všechno jsou základní prostředky negace záporných vlivů hromadné strojní i ruční výroby na pracovní sílu.

Význam těchto úkolů pro nás v období výstavby socialismu zejména vynikne, všimneme-li si toho, co v této oblasti se děje v průmyslu a v mnohých závodech západních států, ať už je to systém „paternalismu“ v severní Itálii, „partneršafu“ v Západním Německu, „Asociace práce a kapitálu“ ve Francii a nejruznějších teorií „lidských vztahů“ v anglosaských zemích. Nemůžeme nepřiznat pravdu polskému sociologu Juliánu Hochfeldovi, který ve své úvaze o dvojím modelu humanizace práce končí důraznou výzvou, aby socialismus nezanedbával tuto oblast. I takoví autoři jako Horkheimer a Adorno v polemice s Jaspersem ukazují na nebezpečí demagogie, skrývající se za hygienickými opatřeními v moderních továrnách Západu, avšak Julián Hochfeld připomíná, že revoluční kritika těchto buržoazních reforem by vyzněla naplano a obračela by se proti nám, kdyby nebyla doprovázena vlastním socialistickým modelem humanizace práce.

Proto musíme daleko výrazněji než dosud, v současné fázi výstavby socialismu, uprostřed teprve se rozvíjejících, se upevňujících, resp. ještě ne dostatečně využitých socialistických vztahů, intenzivněji vyzvedávat význam rychle se dnes krystalizujícího oboru kultury práce, péče o pracovní prostředí a pracovní podmínky člověka; to tím spíše, že se v ní organicky spojují výsledky výzkumů věd společenských, biologických i technických a tak je vědecky vyjadřována harmonie mezi zájmy společnosti o vyšší produktivitu práce na jedné straně a péči o pracujícího člověka na straně druhé. Takovým způsobem odpovědně sledovaná a realizovaná kultura práce připomíná nám úkoly naplňující socialistickou koncepci spojení ekonomiky a humanismu.

Je ovšem přirozené, že tato kultura práce za socialismu nesmí být zužována na estetické záležitosti pracoviště, náradí atd., poněvadž její funkce je mnohem širší a hlubší:

- přízpůsobení práce a pracovišť fyziologickým a psychologickým vlastnostem člověka,
- usnadnění i zhospodárnění jeho práce,
- ochrana pracujícího před nadměrnou únavou, nemocemi, úrazy a nehodami,
- zkulturnění pracovního prostředí a pracovních i lidských vztahů na pracovišti, jakožto závěru z oné Marxovy teze o těch či oněch důsledcích kladného či záporného vztahu mezi člověkem a prostředím ho obklopujícím.

Viz např. směrnice Ministerstva všeobecného strojírenství, svědčící o tom, jak už v roce 1961 bylo třeba vynakládat velké úsilí na pochopení významu těchto úkolů:

...intenzivněji než dosud prosazovat zlepšování pracovních podmínek na základě důsledného uplatňování vědeckých požadavků bezpečnosti, hygieny, fyziologie a psychologie práce... podstatně prohloubit (ve spolupráci s lékaři) komplexní zkoumání a řešení otázek fyziologie a psychologie práce přímo na pracovištích, zejména na místech s vysokou intenzitou práce... řídit vědeckovýzkumné práce v oblasti hygieny, fyziologie a psychologie práce jako nezbytný vědecký předpoklad pro řešení základních otázek odměňování a normování práce, její intenzity, postupného zkracování pracovní doby a stálého zvyšování kultury práce.

Zmínka v tomto usnesení o nutnosti vědeckého přístupu ke zkoumání faktorů

v produktivitě a intenzitě práce, resp. vlivu pracovního prostředí a racionalizace práce na vývoj výroby, má právě příčiny v živelnosti řešení tohoto problému u nás i v odtrženosti mnoha seriózních prací autorů i ústavů od sebe bez kolektivní spolupráce a centrálního řízení. Vždyť i v naší literatuře máme již mnoho prací, které se zabývají se zdarem o vědecký rozbor těchto otázek (viz např. Halaksa: „Intenzita práce za socialismu“ aj.), avšak opět jsou to výzkumy izolované od sebe a nedostatečně využitě, poněvadž chybí komplexnost jejich přehledu a řízení. Jedním z bohatých výkladů těchto klasických úkolů péče o pracovní prostředí i základem pro další komplexní výzkum byla např. zmíněná první konference o kultuře práce v Ostravě — 27. a 28. září 1961 — s takovými problémy jako vliv prostředí na práci člověka, komplexní přístup k úpravě prostředí a zlepšování pracovních podmínek včetně vlivu barev, osvětlení, boje proti hluku, pachu a prašnosti, architektonického řešení i estetizace pracovního prostředí. Jedním z důležitých poznatků podobných konferencí je zdůraznění ekonomického významu péče o pracovní prostředí, jakož i vyvrácení námitek mnohých vedoucích závodů na finanční zábrany pro zlepšování pracovních podmínek. Psychologie, fyziologie i psychofyziologie práce dokazují ve svých výzkumech, jak značná většina výrobního traumatismu spočívá v nejrušnějších konfliktech, nárazech na psychiku pracovníka, ve šturmovštině a jiných projevech nedostatečné organizace práce. Mnohá opatření je možno provést silami kolektivu závodů, technickou i organizační vynalézavostí tvůrčích pracovníků příslušných osazenstev; vždyť přece vztah „člověk — pracovní prostředí“ může mít při pochopení významu péče o člověka — subjekt svou vnitřní automatiku. Je zde třeba přece využít i další obrácené stránky onoho faktu, který vyplývá z Marxovy teze o vztahu mezi člověkem a přírodou — že totiž pracovní proces probíhající mezi subjektem a objektem vychází od člověka, že člověk je jeho vlastním činitelem a má vědět, i sám být aktivní v tom, aby jemu patřila hlavní pozornost; že on tedy také má znát podstatu psychologických a fyziologických procesů své činnosti a spoluvytvářet podmínky pro jejich nejpříznivější

průběh. Existuje o tom, o kladném využití tohoto poznatku, dostatek příkladů v našich i sovětských závodech a najdeme je i v závodech západních, v úvahách G. Friedmanna atd.

Pokud se týče definice pracovního prostředí, pak např. zmíněný autor Halaksa je definuje jako soustavu podmínek působících na člověka při výkonu jeho práce (klimatických, akustických, optických atd.), resp. vliv nedostatečných pracovních podmínek na člověka, vyvolávajících úrazovost, traumatismus atd.; přitom právě u problémů nevhodnosti — se zrychlujícím se technickým pokrokem — už přestupuje tato oblast věd o člověku do problémů, jimiž se zabývají nově vznikající hraniční disciplíny, především inženýrská psychologie. Dříve je však třeba si všimnout onoho mezidobí, vyznačeného Taylorovým systémem a chybami i klady průmyslové psychologie.

Taylorův systém a psychotechnika

Význam zdokonalování pracovního prostředí a vlivu jeho faktorů na člověka zejména nyní se stává — a to stále více — předmětem usilovného studia západních i sovětských autorů. Pracovní podmínky zůstávaly totiž ve světové ekonomické literatuře dlouho bez pozornosti, a to právě vlivem Taylora, který soustřeďoval pozornost teoretiků i praktiků-organizátorů na odhalování poměrně snadných a bez větších nákladů odhalitelných rezerv v pracovní době cestou intenzifikace práce. Teprve tehdy, když byly — na podkladě vědeckotechnického, organizačního a racionalizačního rozvoje — tyto rezervy do značné míry vyčerpány, obrací se pozornost teoretiků i praktiků — racionalizátorů daleko zvýšenou měrou k pracovnímu prostředí i k rozsáhlým možnostem jeho vlivu na růst produktivity práce. Tak se mohlo stát v tomto prvním údobí — kdy výrobní funkce dělníka se redukovaly převážně na plnění nemnoha monotónně se opakujících fyzických operací — že stačilo, aby v technologii i v konstrukci byly respektovány jen elementární, antropometrické, fyziologické a hygienické požadavky. Přirozeně, že i zde se prosazovala nutnost studia nejefektivnějších forem vzájemného poměru dělníka a stroje, avšak tomuto úkolu po určitou dobu do-

statečně odpovídá zmíněný Taylorův systém i tzv. psychotechnika, obojí vznikající takřka současně na přelomu století. Omezovaly se však převážně až na propracování nejvhodnějších forem rukověti, organizace pracovního místa, studia nejefektivnějších pohybů dělníka, zkracování přestávek a zdokonalování pracovních návyků. Současně byl ovšem položen seriózní základ širokému odbornému výběru dělníků.

Je známo, jak Lenin kritizoval Taylorův systém, jak ale také doporučil maximální využití jeho racionálních stránek, což platí i o tehdejší průmyslové psychologii. Metody — testy atd. — psychotechniky, její úspěchy, chyby i nezdary jsou však i dnes pro nás velmi poučné, zejména při vývoji a hodnocení její následovnice — inženýrské psychologie —, která se ovšem od ní radikálně liší.

Inženýrská psychologie

Současný vědeckotechnický pokrok vede i k změně místa a úlohy člověka ve výrobních procesech. Osvobozuje ho od těžkých fyzických a monotónních prací. Jeho základní funkcí se stává programování výrobních procesů, jejich řízení a kontrola. Vznikají nové formy vzájemného vztahu fyzické a duševní práce:

roste množství objektů, které musí člověk řídit,

zvyšují se parametry tlaku, teploty, rychlosti jim řízených procesů,

u mnohých druhů výroby proto člověk řídí různé objekty na dálku, je zbaven možnosti je sledovat přímo a tak informace o nich získává jen za pomoci přístrojů.

To ovšem vyžaduje nutnost hlubšího studia zákonitostí, počitků, vjemů, paměti i myšlení člověka, prostě hlubšího studia všech druhů práce nervů i mozku, aby byla zvýšena kvalita řídicích operací. Zřejmě fyziologie a psychologie zde neztrácejí svůj význam, naopak jejich dosah se zvětšuje a prohlubuje z jednoduchého důvodu, že ani nejdokonalejší stroje nemohou nahradit tvůrčí iniciativu člověka. Uvidíme dále, jak důležitým je tento fakt pro správné usměrnění vývoje inženýrské psychologie v našich poměrech.

Jejím úkolem jsou odpovědi na některé následující otázky:

Jaké množství informací může člověk přijmout a zpracovat za jednotku času?

V jaké formě je nejlepší je zpracovat?

S jakou rychlostí mají následovat signály, aby je člověk mohl přijímat a na ně včas odpovídat?

Jak nejlépe upravovat přístroje i řídicí orgány?

Jak vidíme, jedná se zde — technicky — o řešení úkolů, kterými způsoby sladit konstrukci strojů s psychologickými a fyziologickými zvláštnostmi člověka, a tím ovšem nejen zvyšovat rychlost a spolehlivost jeho práce, ale i osvobodit ho od zbytečného napětí a chránit jeho zdraví.

Je zřejmé, že před námi vzniká a vystavává kvalitativně nová věda o vzájemném vztahu člověka jako subjektu pracovních procesů (po vztazích: „člověk-nástroj“, „člověk-stroj“) i nové výrobní techniky („člověk-automat“), tedy inženýrská psychologie, rusky také „čelověčeskaja inženerie“, nebo ergonomika, která je vyvolána především rozvojem průmyslové elektroniky, automatiky a telemechaniky.

Její vývoj u nás musí být ovšem podstatně jiný než na Západě: tam se projevuje tendence posuzovat člověka převážně z inženýrského hlediska, jenom jako jeden z článků technického systému, zatím ještě nezaměřeného automatickými zařízeními. Právě v tomto procesu vývoje vztahů „člověk-nástroj-stroj-automat“ je třeba být ve střehu proti dvěma krajnostem: jakákoliv standardizace v tvůrčí práci a výchově i v práci vedoucí je nepřijatelná jak dnes, tak v další perspektivě vědeckotechnického pokroku. Přitom zároveň ony zmíněné představy o plné technizaci tvůrčí práce ohrožují vztah „člověk-technika“ jinou krajností, totiž nevírou v sílu a schopnosti lidského rozumu. Idealistická psychologie proto přisuzuje — v dalším vývoji vědeckotechnické revoluce — schopnost k vynálezům a objevům v oblastech vědeckých, technických i uměleckých jen vybraným talentům, obdařeným intuicí, při podceňování potřebného předchozího úsilí. Zároveň je takto likvidován i problém zvláštní funkce i místa člověka ve vědeckotechnické revoluci (jakožto skutečného subjektu výroby); ne technika a technické systémy řízení jsou zprostředkovateli činnosti člověka, ale opačně: činnost člověka vystupuje jako

článek, zprostředkující práci různých technických uzlů.

Naproti tomu cílevědomé slaďování konstrukce strojů a technologie se schopnostmi člověka se tak stává centrálním problémem socialistické, resp. sovětské inženýrské psychologie. A tak i zde, stejně jako v klasických formách péče o pracovní prostředí, zůstává pozornost k člověku-subjektu — ulehčení jeho práce, boj s faktory unavujícími lidskou psychiku — hlavním cílem naší inženýrské psychologie. Profesor Frolov v úvaze *Věda a práce* (Pravda, 18. 11. 1962) říká, že inženýrská psychologie musí být disciplínou především lidskou, humánní.

Bude snad dobře, když nadhodíme několik příkladů toho, jak naléhavě nutnou je organizace komplexního přístupu řady vědních disciplín při studiu současného vztahu člověka, techniky a pracovního prostředí.

Jedním z takových příkladů je problém *nehodovosti*, která se protlačila na jednu z nejpřednějších současných společenských chorob. Řada autorů dokazuje, že 80—90 % nehod je zaviněno lidským faktorem.

Významnou a důležitou úlohu pro naše současné úkoly (např. při zavádění nové soustavy, při vytváření podmínek pro tvůrčí práci, pro výběr a zařazování nových a schopných kádrů) hraje stále více *psychologie práce* a její různá odvětví — jako psychologie osobnosti, schopností, jejichž vývoj je podmíněn biologicky i sociálně a vyžaduje studium schopností, charakteru, zaměření zájmů i potřeb člověka. Souhrn všech těchto podobných problémů musí znát psychologové práce při výběru pracovníků, při celopodnikovém systému jejich rozmísťování atd. Znalost psychologie schopností musí zejména pro budoucnost ovlivňovat a postupně měnit naši dosavadní kádrovou práci, ve které bude třeba vytvářet objektivní metody hodnocení pracovníků, zajišťovat individuální péči o ně, doplňovanou odborně podloženým poradenstvím. Toto individuální poradenství souvisí s výběrem a rozmísťováním pracovníků a souvisí dále se zdokonalováním profesionální orientace; potřebujeme, aby z našeho společenského hlediska byla tato profesionální orientace v dalším vývoji mimořádně prohlubována; vyžaduje tedy opět spolupráci

psychologických, fyziologických a i technických disciplín. Jak vysoce významnou je pro naše současné úkoly psychologie práce a jak je třeba, abychom dohnali opoždění vyvolané chybami let padesátých, bylo také konstatováno na celostátní konferenci psychologů práce v Gottwaldově, kde bylo řečeno dr. J. Sedlákem, že

„řídít výrobu, správně ji organizovat a správně jednat s lidmi není tak snadné a jednoduché, jak jsme se domnívali. Začínáme si uvědomovat, že nejmodernější výroba vyžaduje značných znalostí nejen odborných, ale i pedagogických, psychologických, z oblasti výběru, rozmišťování lidí atd. Proto psychologii práce počítáme k oněm vědním disciplínám, jejichž prospěšnost výrobě je dnes vrcholně nutná“.

Bohužel léta padesátá až pětadesátá — kromě oprávněné kritiky některých západních i sovětských omylů průmyslové psychologie — opakovala některé chyby třicátých let v Sovětském svazu v této oblasti a zasáhla i bohaté a prospěšné stránky jejich úspěchů u nás i zarazila jejich vývoj. A tak zatímco např. v amerického koncernu Western Electric připadá na 300 zaměstnanců jeden psycholog (v Japonsku je poměr ještě lepší), zatímco v Polsku pracuje už v závodech na 400 psychologů práce, u nás je to jen číslo 50 atd., atd. Tak bychom mohli uvést celou řadu příkladů nedostatečného kádrového vybavení těchto oblastí vědecké péče o člověka i jejího komplexního pojetí. Je možno např. ukázat na živelný přístup k řešení otázek využívání volného času, režimu práce a oddechu, problému volné soboty. Příznačným faktem v tomto smyslu je např. mnohem intenzivnější spolupráce sociologů, psychologů, fyziologů a techniků na Západě při zkoumání otázky, zda je lepší volná sobota nebo druhá dovolená: tak např. prof. Hitmair, šéf univerzitní kliniky v Innsbrucku, Výzkumný ústav práce v Hamburku, profesor Zbinden v Bernu a skupina odborníků curyšské techniky diskutují o řadě snad závažných dokladů toho, že volná sobota není nejpříznivějším řešením ani pro výrobu, ani pro člověka, a dávají přednost (z fyziologických i sociálních důvodů) druhé dovolené.

Některé závěry

Uvedená fakta i příklady měly zdůraznit onu naléhavou nutnost, která se objevuje

ve velkém počtu seriálních vědeckých úvah u nás, bohužel však od sebe izolovaných, práce řady odborníků i různých disciplín, zabývajících se vztahem „člověk — technika — pracovní prostředí“:

Máme-li optimálně spojit vědeckotechnickou revoluci s výstavbou socialismu a dosáhnout žádoucích společenských důsledků z tohoto spojení, pak to vyžaduje mimo jiné i *komplexní* a vědecky promyšlenou i vědecky řízenou *péči o člověka*, o jeho pracovní a životní prostředí, o jeho mezilidské vztahy i o jeho žádoucí perspektivní *osobní* rozvoj. Je nutno skoncovat s živelností a vzájemnou izolovaností v této oblasti, je třeba organizovat kolektivní výzkum problémů komplexní péče o člověka.

Jako základ pro zajištění skutečně systematického řešení mnohostranné problematiky člověka u nás považujeme za nejdůležitější, aby v soustavě ČSAV byl (podle podobného návrhu akademika Alexandrova na zasedání AN SSSR v říjnu 1962) vytvořen *systém věd o člověku* (tj. od antropologie přes řadu dalších disciplín — psychologie, sociologie, lékařských, technických, pedagogických i právních věd, bezpečnosti práce atd.), který by zajišťoval komplexní a průběžný průzkum potřeb ochrany práce a péči o člověka i jeho žádoucí vývoj.

Jako první krok při vytváření tohoto aktivního systému věd o člověku u nás (fungujícího v podobě, kterou ČSAV uváží) by mělo být zvýraznění funkce tak významné instituce, jako je „Ústav lidské práce“, jehož neexistence byla u nás stále naléhavěji pocíťována, tím spíše, že podobné ústavy jsou už delší dobu v provozu v jiných socialistických zemích (Charkov, Leningrad, Moskva, o Západu nemluvě), a u nás by se kromě toho mohl opřít o bohatou tradici dlouholetých výzkumů našich i sovětských.

U nás existuje opět po určitém mezidobí Ústav práce v Bratislavě, bylo by ovšem potřeba diskuse k promyšlení jeho koncepce. Jeho současná koncepce je prozatím dána úkolem: „Rozvoj kvalifikace pracovní síly“ a obsah úkolu je určován jeho podřízením rozvoji plánovací praxe.

Rozvoj kvalifikace prac. síly je důležitý, avšak dílčí úkol, a je třeba ho posuzovat v závislosti na řadě faktorů:

technicko-organizačních,
psychologických,
fyziologických,

společensko-vztahových, v pracovním prostředí, faktorů shrnujících problematiku růstu efektivnosti práce, výzkumu socialistického soutěžení a metod jeho organizace, novátorství, zlepšovatel-ského hnutí, vynálezeckého i racionalizačního atd.

Všechny tyto faktory se soustřeďují v problematice jedné disciplíny, tj. *vědecké organizace řízení podniku*, která se opět opírá o vědeckou teorii racionalizace. A to by mělo být hlavním úkolem, obsahem koncepce „Ústavu lidské práce“ u nás. Při tom je třeba si uvědomit, že dnes už by takový ústav mohl navázat na mnohé zkušenosti v celém světě: na teorie „vědecké organizace“ Taylorovy, na teorie německé fyziologie a anglosaské (včetně americké) psychologie práce, které provedly kritiku Taylorovy „maximalizace veličin“, na sovětské racionalizační školy 20. a 30tých let a sovětský a americký sociologický směr [sociologický průzkum atd.]. Při zachování jeho ekonomického základu by měli být soustředěni kolem dohodnuté koncepce ústavu specialisté nejrůznějších vědních disciplín.

Tomuto ústavu lidské práce by měl být určen přirozeně a především z á k l a d n í výzkum. Abychom však mohli rychleji dohánět to, co jsme zameškali, i aby se

nově zřízená instituce nekonzervovala ve vlastních zdech a ve vlastním byrokratismu, musí zároveň vytvářet širší operativní zápolí, kterým by mohly být odpovídající resortní ústavy a příslušná výzkumná oddělení v závodech.

I zde by se nepochybně našly příslušné organizační rámce pro vědeckovýzkumnou činnost a pro řízení všech těchto dalších oblastí, zapadajících do rámce pojmů a problému, který už nelze setřít z horizontu našich naléhavých úkolů — totiž rostoucí tlak potřeby *komplexní a vědecké péče o člověka*.

Není možno pochybovat o ekonomickém, morálně politickém, ideologickém i intelektuálním významu toho, zda konečně přikročíme ke skutečně komplexnímu pojetí řešení této problematiky tak vlastní a tak významné pro současnou fázi výstavby socialismu. Vyžaduje to jak potřeba hledat všechny účinné cesty pro zdokonalování socialistických vztahů, tak i nutnost uvolnit všechny síly lidu a každého jednotlivce pro tvůrčí pomoc při srůstání socialismu s velikými nabídkami vědeckotechnické revoluce.